

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Західноукраїнський національний університет****Факультет економіки та управління****Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу****«Механізм залучення громадськості до боротьби з хабарництвом і
корупцією в закладі охорони здоров'я»**

спеціальність 073 «Менеджмент»

освітньо-професійна програма – Менеджмент закладів охорони здоров'я

Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав здобувач:

Сторчак Сергій_____

підпис

Науковий керівник:

~~к. е. н.~~ доцент~~Котис~~ **Наталія Володимирівна**_____
підпис

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРУПЦІЇ ТА ХАБАРНИЦТВА В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	6
1.1. Сутність, ознаки, види корупції та поняття хабарництва.....	6
1.2. Особливості та причини корупції і хабарництва в охороні здоров'я....	14
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ХАБАРНИЦТВА І КОРУПЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	19
2.1. Оцінка сучасного стану корупції та хабарництва у вітчизняній системі охорони здоров'я.....	19
2.2. Дослідження корупційних ризиків у діяльності КНП "ХОСП" ХОР.....	26
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ І ХАБАРНИЦТВОМ У ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	37
3.1. Забезпечення прозорості та антикорупційного моніторингу у закладі охорони здоров'я	37
3.2. Розвиток громадського контролю для попередження та протидії корупції та хабарництву у медичних установах.....	44
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

Актуальність проблеми. Сьогоднішня ситуація в Україні характеризується зростанням масштабів корупції та хабарництва, що пронизує всі сфери життєдіяльності суспільства, у тому числі й охорону здоров'я.

Для галузі охорони здоров'я будь-який прояв корупції є небезпечнішим, ніж для інших сфер суспільних відносин. Адже охорона здоров'я є основою для розвитку будь-якого суспільства і держави, оскільки дозволяє забезпечити досягнення таких цілей, як природний приріст населення, високий рівень життя всіх представників суспільства, рівні можливості для задоволення побутових умов життя та трудової діяльності різних соціальних верств. А корупція та хабарництво перешкоджають реалізації завдань, пріоритетних для соціально-економічної політики будь-якої держави.

Враховуючи постійну мінливість, нові реалії дійсності та високий ступінь латентності корупції, розробити комплексний та довгостроковий план боротьби з із нею в даний не вдається. Більше того, корупція та хабарництво в охороні здоров'я має тенденції до зростання, багато в чому випереджаючи у своєму розвитку антикорупційні заходи, які вживає держава. У зв'язку із цим заходи щодо попередження та протидії корупції у охороні здоров'я та у медичних закладах зокрема потребують подальшого вивчення та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Дослідження корупції, її видів та форм, причин виникнення та наслідків корупційних злочинів проводилося зокрема такими авторами як: Р. Августин, Л. Андрущенко, В. Гвоздецький, Н. Діденко, С. Дячук, Є. Невмержицький, Р. Калюжний, В. Козак, В. Ломако, В. Настюк, О. Руснак, Є. Скулиш, М. Хавронюк, О. Хмара, І. Яцків.

Теоретичний базис корупційних проявів у охороні здоров'я вивчали В. Белоусов, М. Буряк, Ю. Волкова, Р. Гривцова, О. Дубинський, Н. Задирака, Л. Золотухіна, Б. Логвиненко, С. Стеценко та інші.

Проте у сучасній науковій літературі вже ж відсутні комплексні

дослідження присвячені вивченню механізму залучення громадськості до боротьби з хабарництвом і корупцією в медичних закладах.

Мета кваліфікаційної роботи обґрунтування механізму залучення громадськості до боротьби з хабарництвом і корупцією в закладі охорони здоров'я і розробка рекомендацій для його покращення.

Для реалізації поставленої мети були визначені та вирішені такі **завдання**:

- визначено сутність, ознаки, види корупції та поняття хабарництва;
- обґрунтовано особливості та причини корупції і хабарництва у сфері охорони здоров'я;
- проведено оцінку сучасного стану корупції та хабарництва у вітчизняній системі охорони здоров'я;
- досліджено корупційні ризики у діяльності КНП "ХОСП" ХОР;
- визначено напрямки забезпечення прозорості та антикорупційного моніторингу у закладі охорони здоров'я
- надано рекомендації щодо розвитку громадського контролю для попередження та протидії корупції та хабарництву у медичних установах

Об'єктом дослідження є процеси хабарництва і корупції в КНП "ХОСП" ХОР та боротьба з ними.

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні аспекти механізму залучення громадськості до боротьби з хабарництвом і корупцією в закладі охорони здоров'я.

Методи дослідження. У роботі використовувалися методи аналізу та синтезу для дослідження теоретичних підходів до залучення громадськості у боротьбі з корупцією в сфері охорони здоров'я. Метод систематизації допоміг виявити ключові механізми, що сприяють прозорості діяльності медичних закладів. Емпіричні методи, такі як опитування та аналіз відгуків громадян, дозволили оцінити рівень залученості населення до антикорупційних заходів та їхній вплив на довіру до мед установ.

Практична значущість роботи полягає у тому, що сформульовані

теоретичні підходи та практичні рекомендації є основою для подальших наукових досліджень та реалізації практичних заходів щодо покращення механізму залучення громадськості до боротьби з хабарництвом і корупцією у КНП "ХОСП" ХОР.

Апробація. За тематикою дослідження взято участь у науково-практичних конференціях та опубліковано тези 2-ох доповідей

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРУПЦІЇ ТА ХАБАРНИЦТВА В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

1.1. Сутність, ознаки, види корупції та поняття хабарництва

Ефективність боротьби з корупцією та хабарництвом залежить від глибини вивчення їх теоретичних аспектів та природи. Від належного розуміння цих явищ залежить подальший розвиток наукових та практичних підходів до аналізу характерних рис корупції та хабарництва, пошук ефективних шляхів їх попередження та подолання, а також розробка організаційних і правових механізмів для цього.

Важливо насамперед розкрити генезис наукового осмислення корупції та визначити основні напрями її дослідження як багатогранного суспільно-політичного феномену.

«Корупція (лат. corruption – підкуп) визначається як злочинна діяльність, що полягає у використанні посадовими особами своїх владних повноважень для особистого збагачення» [6, с. 138].

У римському праві поняття «corruptio» мало значення «руйнувати, ламати, підкуповувати» і розглядалося як протиправна дія стосовно посадових осіб. Цей термін описував змову кількох осіб, спрямовану на неправомірний вплив, наприклад, на судовий процес або порушення нормального ходу управління суспільними справами» [20, с. 17].

Термін «корупція» використовується для позначення «прямого використання посадовою особою свого службового становища, що зазвичай супроводжується порушенням законності» [39, с. 412].

Науковці також визначають явище корупції як «підкуп хабарями, продажність посадових осіб і політичних діячів» [1, с. 27].

Вдовиченко Є. розглядає корупцію як «соціально-правове або кримінологічне явище, що охоплює сукупність суспільно небезпечних дій, як криміналізованих, так і (з різних причин) некриміналізованих, але визнаних

злочинними у світовій практиці» [10, с. 16].

Лазаренко С. та Бабенко К. визначають корупцію як «сукупність негативних явищ, що відбуваються у суспільстві та державі. Вона проявляється, перш за все, у зневажанні окремими посадовими особами моральних норм та у вчиненні ними дій з корисливих чи особистих інтересів, спрямованих проти державної влади, інтересів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування» [25, с. 118].

Підсумовуючи підходи науковців, можна виокремити два основні підходи до розуміння корупції. «У широкому розумінні, це підкуп у всіх галузях влади та управління (державних, муніципальних, приватних) та посадові злочини, вчинені з корисливих мотивів. Вузьке розуміння корупції – підкуп у всіх його формах, а також (з певною умовністю) провокація такого підкупу. Та обидва зазначені види корупції безжально руйнують правові основи суспільства та державну владу» [20, с. 23-24; 39, с. 413].

Відзначаючи певні розбіжності у поглядах на саме поняття корупції, висловлених низкою вітчизняних та зарубіжних дослідників, більшість авторів пов'язують корупцію зі «зловживанням державною владою, використанням службового становища у корисливих, інших особистих чи групових цілях» [20, с. 15–16].

Також варто розглянути розуміння корупції на міжнародному рівні. Так у довідковому документі ООН щодо міжнародної боротьби з корупцією зазначено: «Корупція – це зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях» [27, с. 237]. З цього визначення випливає, що корупція охоплює надання винагороди для відхилення особи від виконання обов'язків, протекціонізм на основі особистих зв'язків і незаконне привласнення державних ресурсів для приватного використання.

Це підтверджується і робочим визначенням міждисциплінарної групи Ради Європи з питань корупції: «корупція є хабарництвом або будь-якою іншою поведінкою осіб, яким доручено виконання певних обов'язків у державному чи приватному секторі, що призводить до порушення покладених на них обов'язків

як державних службовців, приватних співробітників чи незалежних агентів, і має на меті отримання будь-яких незаконних вигод для себе чи інших» [38, с. 89].

Усе різноманіття наукових підходів до розуміння явища корупції можна згрупувати за певними кластерами ідентифікаційних ознак (рис. 1.1).

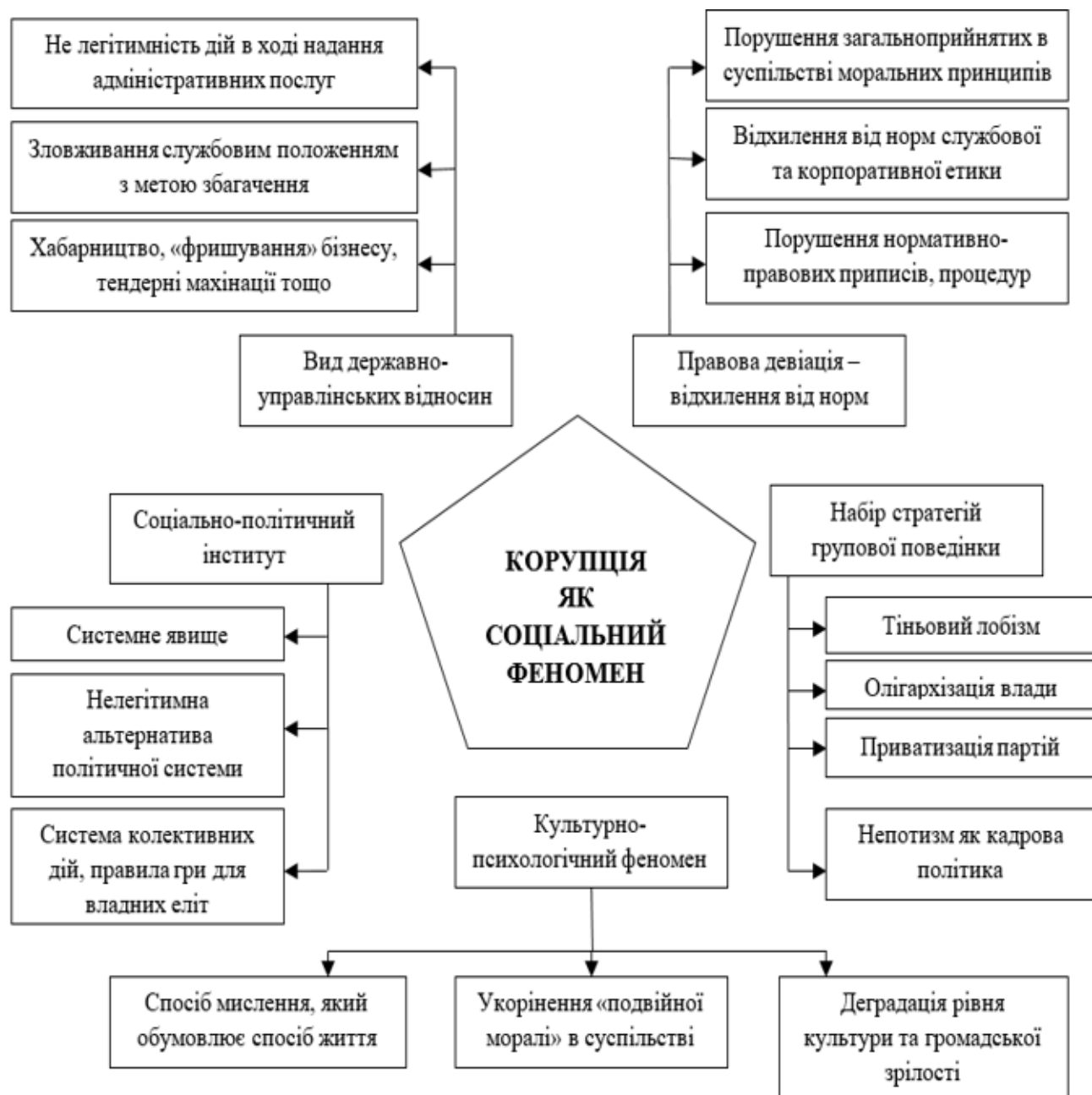

Рис. 1.1. Основні ідентифікаційні ознаки корупції

Примітка. Сформовано на основі [6; 10; 39]

Визначення поняття корупції та встановлення її конкретних проявів повинні базуватися на розумінні соціальної сутності цього явища. Вона полягає в тому, що «спотворює суспільні відносини, руйнує нормальний порядок речей

у суспільстві. Корупція проявляється у незаконному використанні суспільних благ і має неформальний характер» [12].

Корупція у вузькому сенсі – це явище, коли «посадові особи свідомо ігнорують свої обов'язки або діють всупереч їм заради отримання певної матеріальної вигоди. У корупції завжди беруть участь дві сторони: той, хто купує, і той, кого підкупили, і хто діє всупереч своїм службовим обов'язкам. Та поряд із вузьким розумінням корупції існує хабарництво. Воно відрізняється від корупції тим, що чиновника підкуповують не для порушення його обов'язків, а для їх виконання» [20, с. 23].

«Хабарництво – це найнебезпечніше посадове і корупційне злочинство. Отримання хабара поряд зі зловживанням посадовими повноваженнями (положенням, власністю) є основним елементом системи корупції і складає серцевину всієї корупції у сучасному суспільстві» [1, с. 28].

Отримання хабара поєднує в собі використання «посадовою особою прав, пов'язаних з його посадою, свого посадового становища і владних повноважень (хоча б у можливості, у майбутньому) з матеріальною вигодою, незаконним збагаченням у власних цілях або в інтересах третіх осіб або груп. Хабар стимулює злочинну поведінку посадової особи, завдяки якій: з одного боку, величезні «тіньові» капітали вилучаються з законного обігу і стають засобом задоволення приватного корисливого інтересу; з іншого боку, руйнується вся система управління державними справами на основі закону і справедливого врахування інтересів усього населення» [13].

Хабарництво – це відносно самостійне негативне соціально-правове явище, яке стало елементом, що визначає сутність негативної сторони сучасного ринкового суспільства, пронизаного корупцією, яке вибрало основним способом існування «благополучної» частини суспільства незаконне збагачення. Цей факт свідчить про особливу складність досягнення мети протидії цьому небезпечному явищу та необхідність використання при цьому особливих або навіть надзвичайних заходів.

Хабарництво слід також розглядати як «процес перетворення осіб,

наділених офіційними повноваженнями, в продажних чиновників, які використовують своє службове становище в особистих інтересах за сприяння частини інших членів суспільства, які або підкупувають хабарників і тим самим провокують їх на отримання хабара, або змушені поступатися їх вимогам і передавати їм хабар за дії (бездіяльність) [23].

Хабарництво, як сукупність самотійних взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих дій, в цілому характеризується підкупом та продажністю: дача хабара ототожнюється з «підкупом», а отримання хабара – з «продажністю» [14, с. 277].

Хабарництво складається не тільки «з дачі та отримання хабара» [4], які є, так би мовити, «основним хребтом» досліджуваного поняття, але й часто включає інші специфічні для зазначених злочинів дії, наприклад, співучасть в отриманні хабара або посередництво в хабарництві. Тож говорячи про корупцію, важливо зауважити, що вона має не тільки прихований (латентний) характер, але й договірний характер вчинення. Оскільки сторони корупційного злочину часто мають взаємну вигоду.

«Особливість різних форм корупції полягає в тому, що вони розвиваються в межах функціональних відносин посадових осіб, замінюючи собою законні дії, і стають альтернативою правомірній поведінці цих осіб» [32].

Виокремлюють різні види корупції. Так залежно від ініціатора корупційних відносин, фахівці розрізняють «низову (дрібну, повсякденну) та вершинну (велику, елітарну) корупцію» [20, с. 34-35]. Між ними часто виникають відносини взаємозалежності та спільності.

Низова корупція – корупція з боку громадян, підприємств. Вона виникає і існує як один із супутніх елементів тіньової економіки. До такого виду корупції залучено приблизно дві третини працездатного населення [20; 13].

Корупція згори (вершинна) – корупція з боку політичної влади в державі. Її причина полягає у неможливості ухвалення рішень у рамках відкритих демократичних процедур за домінування політичного протистояння, що посилює прагнення підкупити, а не переконати окремих депутатів, фракцію чи

партію.

Крім того, корупцію можна поділити на:

- «бюрократичну і політичну (корупція чиновників та політичного керівництва);
- примусову та узгоджену;
- централізовану та децентралізовану» [20, с.36-37].

Залежно від напрямків діяльності розрізняють корупцію «в сфері державної влади та корупцію на підприємствах» [20, с. 37].

Залежно від функцій, що реалізуються владними органами, де корупція активно проявляється, виокремлюють: «корупцію в органах виконавчої влади, корупцію в органах законодавчої влади, корупцію в органах судової влади та корупцію в муніципальних органах» [6, с. 139].

«За національним складом суб'єктів корупційних відносин виокремлюють транснаціональну (міжнародну), спрямовану на монополізацію різних відносин у рамках світової спільноти, та внутрішньодержавну корупцію, тобто корупцію, що поширилася на території окремої держави або в конкретному національному співтоваристві» [13].

Деякі дослідники умовно поділяють корупцію на такі види:

- «світлу», тобто корупційну поведінку, не пов'язану з невиконанням обов'язків по службі, яка проявляється у вигляді подяки за надану послугу;
- «сіру», тобто корупційну поведінку, що пов'язана з порушенням службових обов'язків;
- «чорну», тобто корупційну поведінку, пов'язану з посадовими злочинами або з участю в організованій злочинності [20, с. 38; 39].

Деякі фахівці в залежності від рівня активності поведінки учасників корупційного правопорушення поділяють корупцію на «активну (активний підкуп, наприклад, дача хабара) і пасивну (пасивний підкуп, наприклад, звільнення від обов'язків)» [3].

Залежно від сфер корупції всередині суспільства науковці виокремлюють такі види:

- «побутова корупція – вимагання чиновником грошей або матеріальних цінностей від населення;
- ділова корупція – плата підприємцями грошових коштів чиновникам за справи фірми;
- адміністративна корупція – вимагання грошей або майна у підприємців чиновниками;
- захоплення держави – покупка владних рішень бізнесменами в особистих інтересах та інтересах своїх фірм;
- захоплення бізнесу – встановлення чиновниками власного контролю над приватними підприємствами в корисливих цілях» [20, с. 41; 34, с.121].

Очевидно, що проблема класифікації корупції, не обмежується лише вищенаведеними варіантами, тож додатково спробуємо узагальнити та візуалізувати це за допомогою рис. 1.1.

Вивчення підходів до розуміння сутності корупції, її структури може сприяти розробці ефективних заходів протидії корупції і, в кінцевому рахунку, забезпечити зміцнення законності та дисципліни.

У науковій літературі визначено такі соціальні ознаки корупції з точки зору суб'єкта цього явища:

- «відхилення поведінки від інтересів більшості;
- використання примусу для досягнення економічного домінування; неофіційний характер корупційних відносин;
- незаконне використання матеріальних і інших благ, які належать державі та суспільству, а також методів їх отримання» [20, с. 53].

Підсумовуючи зазначимо, що:

- «корупція – це не механічна проста сукупність однорідних правопорушень, а комплексне соціально-правове явище;
- корупція – це часто системне явище, яке передбачає систематичне отримання матеріальних та інших благ від третіх осіб (груп) в їхніх інтересах;
- корупція це дії, здійснені за винагороду і обов'язково пов'язані з виконанням посадових обов'язків» [34].

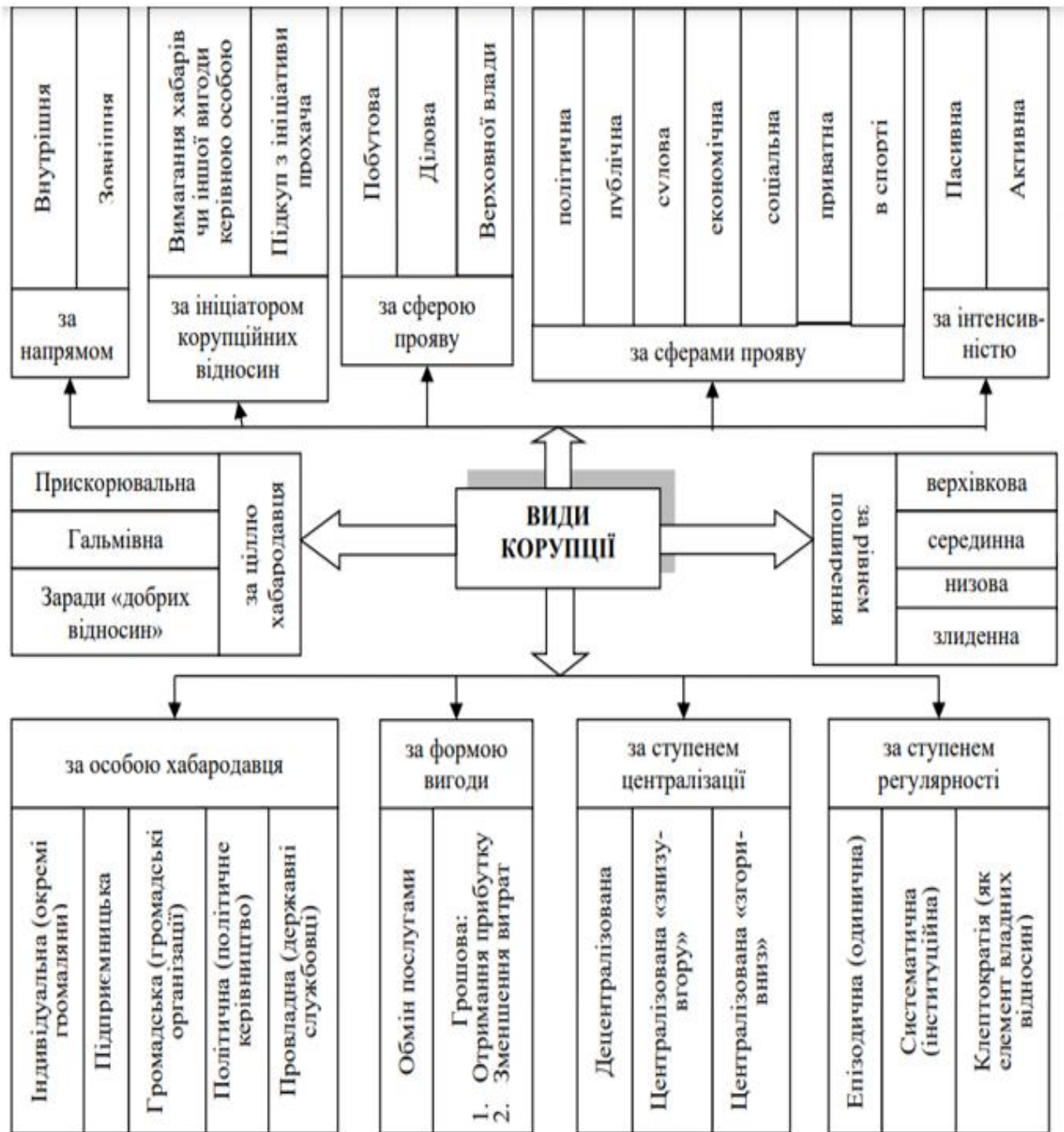

Рис. 1.1. Класифікація та види корупції

Примітка. Сформовано на основі []

Для кожного конкретного випадку необхідно створювати модель запобігання корупції, яка буде опиратись на існуючі законодавчі вимоги та адаптовану до існуючих умов діяльності установи, організації та галузі, в якій вона функціонує.

1.2. Особливості та причини корупції і хабарництва в охороні здоров'я

Охорона здоров'я – це «важлива складова суспільства, без якої неможлива нормальна життєдіяльність населення, оскільки вона відіграє ключову роль у забезпеченні доступного медичного обслуговування, збереженні та підвищенні рівня здоров'я громадян. Охорона здоров'я являє «собою систему економічних та медичних заходів, метою яких є збереження та покращення рівня здоров'я кожної окремої людини та населення в цілому» [6]. Так як це одна з провідних галузей сфери виробництва послуг, її не може оминати корупція, яка пронизує всі сфери життя суспільства та є однією з найбільш актуальних і гострих проблем в Україні та світі.

Основними причинами та умовами, що породжують корупційні злочини в охороні здоров'я, є:

- низький рівень доходів і соціального захисту працівників охорони здоров'я;
- наявність фактів розшарування вітчизняної охорони здоров'я;
- залишковий принцип фінансування вітчизняної охорони здоров'я;
- підвищена секретність дій, які вчиняють медичні працівники;
- корпоративна солідарність: приховування фактів про корупцію в сфері охорони здоров'я;
- відсутність статистичної звітності про корупційні злочини в цій сфері;
- проблеми в законодавчому регулюванні охорони здоров'я: відсутність систематизації, суперечності між нормами різних правових актів, численні відсильні норми;
- участь громадян у корупціонуванні охорони здоров'я [2, с. 24-25].

Усі зазначені причини так чи інакше ведуть до розвитку корупції в медицині, яка може проявлятися в різних формах.

Отже в мед установах корупція може проявлятися у таких основних формах:

- «1. Вимагання або погодження на отримання незаконної винагороди за

послуги, які офіційно надаються безкоштовно.

2. Отримання плати за особливі привілеї чи медичні послуги.

3. Вимагання або погодження на отримання хабарів за втручання в практику найму, ліцензування, акредитації або сертифікації» [21].

Серед медичних установ, у яких найбільше розвинулись корупційні прояви, можна виділити:

- наркологічні заклади;
- онкологічні диспансери;
- пологові будинки [5, с. 32].

Найбільш поширеними та особливо тривожними є такі корупційні випадки, коли лікарі можуть виписувати зайві ліки, збільшуючи їх кількість за попередньою домовленістю з аптекою, де ці ліки купуватимуться пацієнтами; економія на закупівлях призводить до придбання застарілого чи неякісного медичного обладнання, з привласненням частини коштів; виставлення рахунків за послуги, які мають надаватись безкоштовно за законом; шахрайство з документами; створення штучного дефіциту послуг; крадіжка медичних препаратів медичними працівниками під час їх постачання в мед установи.

В останні роки спостерігається зростання небезпечних корупційних проявів, таких як створення «дефіциту» медичних послуг [37]. Пацієнти, які потребують певних досліджень чи термінових операцій, змушені чекати їх проведення місяцями, а то й роками. Однак, незважаючи на величезну чергу, за певну плату ці операції та дослідження проводяться позачергово, хоча безпека і якість таких операцій далеко не завжди гарантовані.

Також в Україні поширена корупція в сфері виробництва та збуту фальсифікованих лікарських засобів, що створює особливу небезпеку для здоров'я населення [37].

Іноді обставини складаються таким чином, що самі громадяни сприяють розвитку корупційних відносин у медицині. Наприклад, для отримання деяких довідок потрібно багато часу, а деякі медичні показники не дозволяють здійснювати певну діяльність – зокрема, носити зброю. І навпаки, іноді

громадяни зацікавлені в підробці аналізів, медичних довідок з метою зазначення неіснуючих захворювань – наприклад, для того, щоб не проходити військову службу. Саме тому корупція в системі охорони здоров'я проявляється, насамперед, у дачі хабарів медичному персоналу.

Можна навести різні приклади хабарництва в медичній сфері:

- 1) виписка рецепта на лікарський препарат;
- 2) отримання листка непрацездатності та інших довідок: про непридатність до військової служби, дозвіл на керування транспортними засобами, про інвалідність;
- 3) дострокове виписування або продовження терміну госпіталізації;
- 4) індивідуальний підхід до пацієнта, гарантований якісний догляд, використання найкращих медичних препаратів і матеріалів;
- 5) неправильне встановлення причини смерті, а також підтвердження або приховування певних медичних фактів [29, с. 247].

Як видно з наведеного, особливістю корупційних відносин у сфері медицини, а отже, однією з причин корупції, є взаємна вигода для кожної зі сторін. По суті, медичним працівникам не потрібно провокувати людей на дачу хабаря, оскільки в більшості випадків вони самі це роблять, за власною волею та з особистих мотивів.

Якщо йдеться про дачу хабаря з метою оперативного надання медичних послуг, то в цьому випадку громадян мотивує прагнення відновити своє здоров'я або здоров'я близьких їм людей. Особистими цілями може бути не тільки збереження здоров'я, але й отримання якихось прав, привілеїв за допомогою підроблених документів, підписаних лікарем або лікарською комісією: отримання водійського посвідчення, військового квитка, оформлення інвалідності та інше.

У свою чергу, для медичного працівника отримання хабаря – це можливість здобуття матеріальної вигоди, додаткового доходу.

Крім того, часто корупційні злочини в сфері медицини часто виникають не безпосередньо в самих медичних організаціях, а набагато раніше – наприклад, на

стадії закупівлі медичного обладнання, тобто вони мають тісний зв'язок з державною управлінською галуззю, яка також піддається корупційному впливу.

Не можна не відзначити корупцію в сфері державних закупівель, оскільки в обороті перебувають великі кошти, а тому факти корупції мають досить частий характер. Корупційні прояви завдають значної шкоди національній безпеці країни, її економічному розвитку, а їх виявлення є достатньо складним. Як приклад можна навести придбання дорогого медичного обладнання та значні витрати на капітальний ремонт, де існує висока ймовірність корупційних проявів.

Одним із джерел корупції є виконання бюджету та розподіл бюджетних коштів. Це є благодатним полем для корупціонерів. В результаті фінансування державою певних сегментів охорони здоров'я відбувається розкрадання та витрачання коштів, виділених на медицину.

Непрозорість відносин між постачальниками лікарських засобів та медичних товарів також є визначальним фактором розвитку корупції.

Корупція в платіжних системах також має місце, коли відбувається облік фіктивних пацієнтів, підробка рахунків, квитанцій та витратних документів, використання коштів мед. установ в інтересах привілейованих пацієнтів, неправомірне направлення пацієнтів державних ЗОЗ на обслуговування в приватні структури, проведення необґрунтованого медичного втручання з метою збільшення власних доходів тощо.

Часто посадові особи, які займають керівні посади в органах охорони здоров'я, здійснюють крадіжки, використовуючи своє службове становище.

Отже, можна зробити висновок, що причини виникнення корупції в медицині, так само як і форми її прояву, можуть бути різними. Найчастіше корупційні відносини виникають через необдумані дії пацієнтів, однак не варто виключати і більш серйозні причини, такі як прогалини в правовому регулюванні та хабарництво в сфері державного управління. Слід відзначити, що повністю ліквідувати корупцію в медицині, як і будь-який інший вид корупції, неможливо, однак грамотно продумана політика в сфері протидії цьому негативному явищу

дозволить знизити темпи її поширення в охороні здоров'я.

В цілому, аналіз найбільш очевидних проявів корупції в ОЗ свідчить про необхідність реалізації комплексу заходів політико-правового характеру для наведення належного порядку в цій сфері. Основними антикорупційними рекомендаціями та заходами для сфери охорони здоров'я можуть бути наступні:

- прозорість;
- участь і нагляд з боку громадянського суспільства;
- захист осіб, які повідомляють про факти корупції;
- пакти прозорості та позбавлення прав участі в державних тендерах;
- жорсткість і неухильність покарання [5, с. 32; 19, с. 295].

Розробку антикорупційних заходів необхідно проводити з урахуванням особливостей вітчизняної системи охорони здоров'я. При цьому слід пам'ятати, що ймовірність прояву корупції буде мінімальною якщо: дотримано верховенство закону, забезпечені прозорість і довіра, а також існують жорсткі механізми контролю, засоби масової інформації незалежні, а громадянське суспільство сильне.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ХАБАРНИЦТВА І КОРУПЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

2.1. Оцінка сучасного стану корупції та хабарництва у вітчизняній системі охорони здоров'я

Корупція у охороні здоров'я – поширене явище, чому сприяє сама специфіка мед діяльності та різноманітність форм корупції. Так, згідно опитування «Національного Демократичного Інституту та Київського міжнародного інституту соціології, яке було проведене навесні 2024 року більше половини громадян України (51%) вважають, що найбільше випадків корупції спостерігається на митниці. Також високі показники корупції, на думку опитаних, стосуються Верховної Ради (48%), уряду (32%) та поліції (27%). У сфері медицини таку проблему вбачають 23% громадян, в органах місцевої влади – 22%, в армії – 19%, а у бізнес-секторі – лише 8%» [40]. Ці дані показові і показують суспільне сприйняття корупційних ризиків у різних секторах і важливість зосередження уваги на найбільших проблемах. Згідно з думкою громадськості, основними сферами, які потребують термінового очищення від корупції, є «судова система (близько 51%), митниця (приблизно 38%) та державна й комунальна медицина (орієнтовно 30%)» [30]. Такі дані були представлені НАЗК у 2023 році на основі «результатів соціологічного опитування, спрямованого на аналіз корупційної ситуації в Україні» [30].

За результатами опитування, проведеного у 2023 році, майже половина українських сімей (близько 49%) зверталася до державних чи комунальних мед установ [40]. Таким чином, сфера медицини є однією з найпоширеніших, з якою населення стикається у повсякденному житті.

Серед респондентів, які зверталися до медичних закладів, майже третина (приблизно 32%) заявили, що вони або їхні родичі зіштовхувалися з проявами корупції. Це включає як дачу або вимагання хабарів, так і використання особистих зв'язків чи інших неформальних механізмів [40].(рис. 2.1).

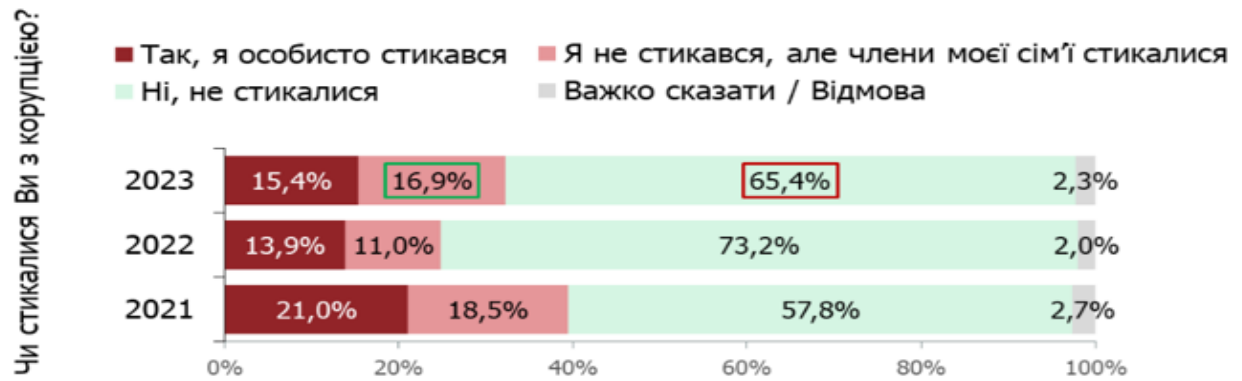

Рис. 2.1. Аналіз корупційного досвіду громадян у медичній галузі 2021-2022 рр.

Примітка. Сформовано на основі [40]

У 2023 році кількість респондентів, які повідомили про особистий або сімейний досвід корупційних практик, зросла на трохи більше 7% порівняно з 2022 р.: із 25% до 32%. Частка тих, хто не стикався з корупцією, зменшилася з 73% до 65%. Основним фактором зростання стало збільшення кількості випадків корупційного досвіду серед членів сімей респондентів — із близько 11% у 2022 р. до 17% у 2023-му, що становить приріст у 6% [21; 40].

Попри зростання, рівень корупційного досвіду у 2023 р. залишається нижчим, ніж у 2021 році (45%). Частка респондентів, які стикалися з корупційними ситуаціями, у 2023 р. становила 35%, що майже дорівнює показнику 2022 р. — 33% [40].

Ці дані вказують на певне зниження самоусвідомлення громадянами участі в корупційних практиках, що може бути наслідком зміни ставлення до таких ситуацій.

* розрахунковий показник

Рис. 2.2. Динаміка самооцінки корупційного досвіду громадянами та їх участі в корупційних ситуаціях в медичній галузі за 2021-2023 рр.

Примітка. Сформовано на основі [40]

У 2023 році частота перебування громадян у корупційних ситуаціях під час звернень до медичних закладів залишилася практично незмінною порівняно з 2022 роком. Ці ситуації є типовими прикладами побутової корупції в мед сфері, що свідчить про необхідність системних заходів для зменшення подібних явищ (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Найпоширеніші корупційні ситуації, які виникали при зверненні громадян до медичних установ

Примітка. Сформовано на основі [40]

Найбільш розповсюдженою корупційною практикою залишається подяка» за лікування або оперативне втручання. Цю ситуацію зазначили 24 % опитаних, що на кілька відсотків більше, ніж у 2022 році [40]. Друге місце займають «випадки, що стосуються вирішення умов перебування пацієнтів у стаціонарі, з якими зіткнувся 19% респондентів. Цей показник збільшився порівняно з попереднім роком і повернувся до рівня 2021 року після зниження в 2022-му [40]. Третє місце за корупційними ситуаціями посіла нова категорія, додана до опитування в 2023 році майже 16% опитаних відзначили випадки, коли здійснювалися неофіційні платежі за ліки, які мали бути безкоштовними [40].

Окрім того, ситуація з медичним оглядом зсунулася з третього на четверте місце у списку корупційних практик. У 2023 році 13% респондентів серед тих, хто звертався до медичних закладів, зіткнулися з корупцією в цьому аспекті, що відповідає рівню попереднього року [40]. Інші види корупційних ситуацій зустрічалися рідше — від майже 8% до близько 10% серед опитаних [40]. Загалом, частота корупційних випадків у медицині у 2023 році не змінилася суттєво порівняно з попереднім роком, що вказує на стабільність після зниження корупційних показників у 2022 році, коли багато практик стали менш поширеними.

Згідно з результатами досліджень, основними видами корупційних практик, пов'язаних з наданням медичних послуг, є:

- отримання листка непрацездатності або інших довідок — це найпоширеніший випадок, із яким стикалися 75% опитаних респондентів.

- якісне проведення операції, медичні послуги чи консультації — близько 50% респондентів зазначили, що за такі послуги також часто вимагають неправомірні виплати. Це включає обіцянки щодо кращого догляду, обстеження без черги та застосування найкращих препаратів.

- виписка рецепта — 15% респондентів стикалися з корупційними

ситуаціями у процесі отримання необхідних ліків.

- підтвердження або приховування медичних фактів — цей випадок менш поширений і становить менше 10%. Зазвичай йдеться про фальсифікацію даних щодо травм, побоїв або інших ушкоджень.

- дострокова виписка або продовження госпіталізації — 5% респондентів зазнали тиску з цього питання, залежно від того, чи потрібно було затриматися в лікарні, чи навпаки, покинути її раніше.

- видача довідок про психічний стан пацієнта — 15% опитаних стикалися з такою корупцією, що іноді вимагає хабарів для оформлення відповідних довідок.

- викривлення чи приховування причин смерті — рідко, але вимагає значних сум, коли потрібно приховати кримінальні обставини смерті, що є найбільш дорогими формами хабарництва у медичній сфері [20].

Ці дані демонструють різноманітність і складність корупційних практик в медичній сфері, де пацієнти і їхні родичі змушені часто стикатися з вимаганням матеріальної вигоди навіть за надання базових медичних послуг.

Результати опитування демонструють, що у 2023 році продовжується тенденція, коли ініціаторами корупційних дій в основному виступають працівники мед установ. Згідно з оцінками респондентів, частка таких випадків коливається в межах від 52% до 68%, залежно від конкретної ситуації [40] (рис. 2.4)..

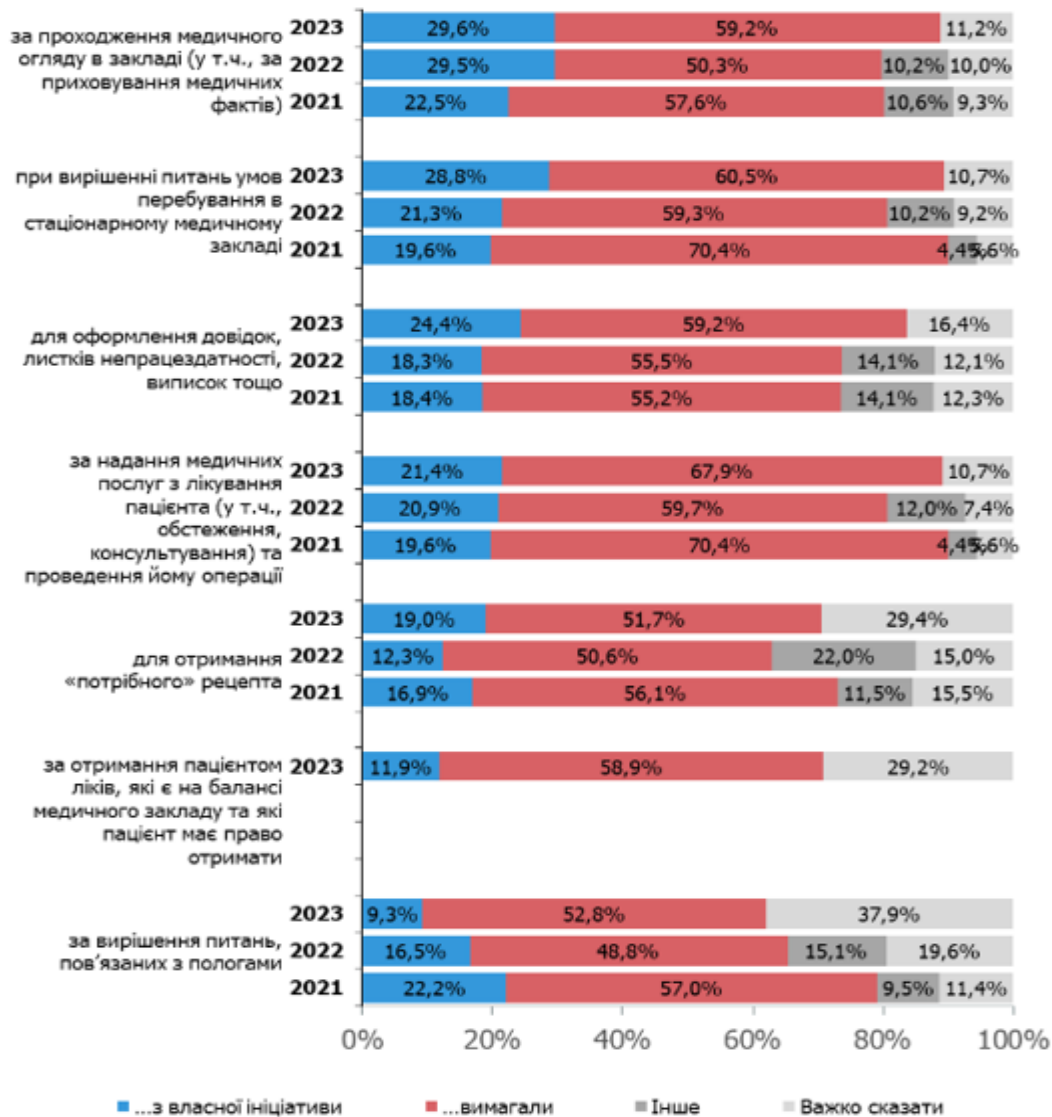

Рис. 2.4. Розподіл ініціативи у різних корупційних ситуаціях в медичних установах

Примітка. Сформовано на основі [40]

У 2023 році тридцять дев'ять відсотків респондентів, які стали учасниками корупційних ситуацій, виявилися їх ініціаторами. Це становить близько чотирнадцяти відсотків від усієї кількості пацієнтів, що зверталися до медичних закладів. Серед осіб, які хоча б раз мали контакт із системою охорони здоров'я, сімдесят вісім відсотків зіткнулися з вимогою здійснити неофіційні платежі (гроші чи подарунки) або надати певні послуги медичному працівнику. Таким чином, приблизно двадцять сім відсотків загальної кількості пацієнтів, які зверталися за медичною допомогою, підтвердили наявність таких вимог.

У 2023 році 39% респондентів, які стали учасниками корупційних ситуацій, виявилися їх ініціаторами. Це становить близько 14% від усієї кількості пацієнтів, що зверталися до медичних закладів. Серед осіб, які хоча б раз мали контакт із охороною здоров'я, 78% зіткнулися з вимогою здійснити неофіційні платежі (гроші чи подарунки) або надати певні послуги медичному працівнику. Таким чином, приблизно 27% загальної кількості пацієнтів, які зверталися за медичною допомогою, підтвердили наявність таких вимог [40].

Це підкріплює тенденцію до зростання корупційної активності як серед медичних працівників, так і серед пацієнтів, що відображає більш широкий контекст поглиблення корупційних практик у медичній сфері (рис. 2.5).

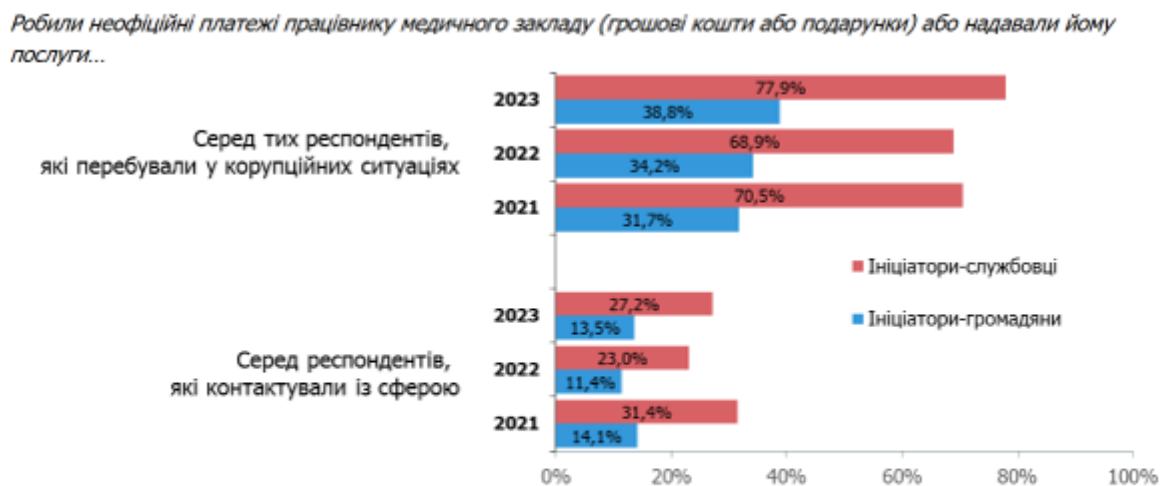

Рис. 2.5. Ініціатори корупційних діянь у медичних установах

Примітка. Сформовано на основі [40]

Згідно з результатами опитування, серед найефективніших заходів у боротьбі з корупцією в медичній сфері респонденти відзначають «впровадження страхової медицини, негайне звільнення осіб, які займаються хабарництвом, а також введення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення. Однак 41% опитаних не змогли дати чітку оцінку того, чи здатна поточна медична реформа значно зменшити рівень корупції в охороні здоров'я» [22].

Отже сучасний стан корупції та хабарництва у вітчизняній охороні здоров'я залишається гострою проблемою, що негативно впливає на доступність і якість медичних послуг. Основними причинами цього явища є недосконалість законодавства, слабкий контроль за дотриманням етичних норм і непрозорість

фінансування. Для подолання цих викликів необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на посилення громадського контролю, прозорість фінансових процесів і підвищення мотивації медичних працівників, що сприятиме формуванню ефективної та прозорої системи охорони здоров'я.

2.2. Дослідження корупційних ризиків у діяльності КНП "ХОСП" ХОР

Об'єктом дослідження у кваліфікаційній роботі є «процеси хабарництва і корупції та боротьби із ними у комунальному некомерційному підприємстві «Хмельницька обласна стоматологічна поліклініка» Хмельницької обласної ради (КНП "ХОСП" ХОР)» [35].

«КНП "ХОСП" ХОР є унітарним неприбутковим підприємством, що провадить господарську некомерційну діяльність та фактично є ЗОЗ третинного рівня, який діє у відповідності до законодавства України про охорону здоров'я та Статуту і надає високоспеціалізовану сстоматологічну допомогу населенню м. Хмельницького та Хмельницької області та іншим громадянам, спрямовану на профілактику, раннє виявлення захворювань та лікування» [35].

Метою діяльності досліджуваного медзакладу є «забезпечення гарантованого своєчасного доступу населення до послуг медичної допомоги належної якості, ефективне використання бюджетних коштів та надання медичної допомоги в межах договорів про медичне обслуговування» [35].

Основні завдання «діяльності КНП "ХОСП" ХОР" полягають у наданні стоматологічної медичної допомоги громадянам, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території Хмельницької області, через забезпечення медичних стоматологічних послуг у межах та обсягах, визначених законодавством України, з метою підтримки, поліпшення та відновлення здоров'я населення. Також важливим завданням є проведення профілактичних заходів, діагностика та лікування захворювань ротової порожнини та щелепно-лицевої області. Крім того, підприємство координує співпрацю з іншими мед.

установами для забезпечення безперервного надання стоматологічної допомоги на різних рівнях та оптимізації використання ресурсів охорони здоров'я» [35].

Таблиця 2.1

Досьє КНП "ХОСП" ХОР

Повна назва	Комунальне некомерційне підприємство «Хмельницька обласна стоматологічна поліклініка» Хмельницької обласної ради
Скорочена назва	КНП "ХОСП" ХОР
Код ЄДРПОУ	02004781
Дата реєстрації	25.02.1999 (25 років 9 місяців)
Уповноважені особи	Собко Ліана Володимирівна
Організаційно-правова форма	Комунальне підприємство
Види діяльності	86.23 Стоматологічна практика
Ознака прибутковості	Включено до реєстру неприбуткових установ та організацій
Перелік засновників юридичної особи	Хмельницька Обласна Рада
Адреса	29008, Україна, Хмельницька обл., місто Хмельницький, вулиця Кам'янецька, будинок, 94/1
Телефон /факс	+380 (38) 267-15-00

Примітка. За даними КНП "ХОСП" ХОР

Для більш детального розгляду та оцінки рівня корупційних ризиків у діяльності КНП "ХОСП" ХОР, доцільно проаналізувати кілька ключових аспектів його роботи, що безпосередньо можуть впливати на прозорість і ефективність надання медичних послуг. Зокрема, важливо оцінити систему управління, організаційну структуру та кадрове забезпечення ЗОЗ, адже саме ці фактори визначають рівень контролю за діяльністю мед. установи, формують

умови для прозорості прийняття рішень та взаємодії з пацієнтами. Усі ці аспекти мають безпосередній вплив на можливості для виникнення корупційних практик, таких як хабарництво чи нецільове використання ресурсів. Оцінка цих факторів дозволить виявити потенційні точки ризику та розробити рекомендації для зниження корупційних проявів в рамках медичного обслуговування.

КНП "ХОСП" ХОР «підпорядковане, підзвітне та підконтрольне Хмельницькій обласній раді, яка є засновником даного підприємства. Управління КНП "ХОСП" ХОР забезпечує засновник, а поточним (оперативним) управлінням займається керівник – директор даної мед установи. У свою чергу діяльність директора контролює та спрямовує Наглядова рада КНП "ХОСП" ХОР. Крім того, участь в управлінні даним ЗОЗ беруть і усі його працівники, через загальні збори трудового колективу, професійні спілки та ін. уповноважені органи» [35].

Важливо, що участь в управлінні, крім адміністрації беруть працівники, наглядова рада та засновник - ХОР, адже наявність ефективного контролю з їх боку є запорукою прозорості та запобігання можливим корупційним ризикам, до прикладу, у процесі прийняття рішень, використанні бюджетних коштів тощо.

Організаційна структура КНП "ХОСП" ХОР складається з трьох основних рівнів управління. На першому рівні знаходиться адміністрація медичного закладу, що відповідає за координацію трьох підрозділів: «лікувально-профілактичного, допоміжно-діагностичного та господарчого» [35]. Адміністрація закладу діє у межах чітко визначених повноважень, а всі рішення ухвалюються за принципом колегіальності та узгодження з іншими рівнями управління. Це дозволяє уникати неформальних домовленостей, які, наприклад, можуть призвести до нечесних угод або перевищення бюджету. Кожен з зазначених підрозділів відповідає за окремі функції медичної діяльності, діагностики та забезпечення господарських потреб КНП "ХОСП" ХОР (рис. 2.6).

Така оргструктура передбачає ефективний поділ обов'язків та відповідальності, що допомагає забезпечити КНП "ХОСП" ХОР прозорість і зменшити зловживання у процесах прийняття рішень та використання ресурсів.

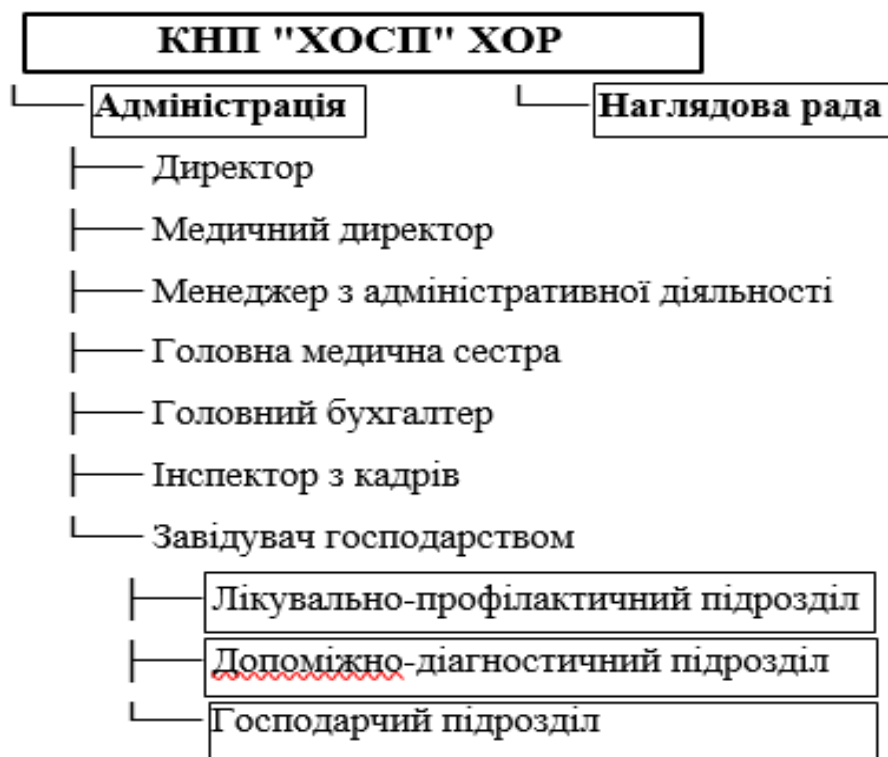

Рис. 2.6 Організаційна структура КНП "ХОСП" ХОР

Примітка. За даними КНП "ХОСП" ХОР

Кадрове забезпечення КНП "ХОСП" ХОР відповідає вимогам для забезпечення ефективного функціонування основних медичних і адміністративних підрозділів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кадрове забезпечення КНП "ХОСП" ХОР у 2024 році

Структурний підрозділ	Кількість штатних посад	Кількість фізичних осіб
Загально-лікарняний персонал	7,00	6,00
Кабінет організаційно-методичний	1,50	2,00
Хірургічне відділення	19,50	17,00
Терапевтичне відділення	38,75	31,00
Ортопедичне відділення	42,00	39,00
Адміністративно-господарський персонал	14,00	17,00
Всього по ЗОЗ	122,75	112,00

Примітка. За даними КНП "ХОСП" ХОР

Згідно з представленими у таблиці 2.2. даними, загальна кількість штатних посад у КНП "ХОСП" ХОР становить 122,75, в той час, як кількість фактичних працівників, складає 112 осіб, що свідчить про наявність деякої різниці між штатними позиціями та фактично зайнятими місцями. Крім того, є невелика різниця між кількістю штатних посад і фізичних осіб у таких підрозділах (адміністративно-господарський), де 14,00 посад і 17,00 осіб), що може свідчити про певне перевищення штатної чисельності і наявність сумісників. Серед структурних підрозділів найбільша кількість штатних посад зосереджена в ортопедичному та терапевтичному відділеннях, що відображає важливість цих напрямків в організації роботи досліджуваного медичного закладу. Наявність різниці між кількістю штатних посад і фактичними працівниками, особливо в адміністративно-господарському підрозділі, може бути індикатором потенційних проблем у сфері управління персоналом, що у свою чергу створює сприятливе середовище для виникнення корупційних ризиків.

Для оцінки рівня корупційних ризиків важливим етапом є аналіз кількості звернень пацієнтів до КНП "ХОСП" ХОР та обсягів наданої медичної допомоги (табл.2.3). Цей показник може слугувати індикатором не лише ефективності надання медичних послуг, а й можливості виникнення корупційних ризиків, що

пов'язані з процесами прийому та обслуговування пацієнтів.

Таблиця 2.3

**Звернення пацієнтів та надана КНП "ХОСП" ХОР медична допомога у
2021-2023 рр.**

Основні показники діяльності / роки	2021	2022	2023
Кількість пролікованих хворих, всього	60348	40988	34830
Всього пломб	28502	14401	12120
Кількість видалень, всього	12138	8760	7909
Кількість оперативних втручань	482	296	302
Кількість виїздів на дім	52	33	32
Кількість осіб, що отримали зубні протези	1466	1436	1540
Запротезовано пільгових категорій	365	472	1159

Примітка. За даними КНП "ХОСП" ХОР

Так протягом 2021-2023 років спостерігається значне зниження загальної кількості пролікованих у КНП "ХОСП" ХОР хворих — на 42,3%. Аналогічно, кількість пломб зменшилася на 57,5%, що може свідчити про зниження активності в стоматологічних послугах. Схожа ситуація і з видаленнями, які також зменшилися на 34,8%. У той же час, кількість оперативних втручань скоротилася на 37,3%, однак в 2023 році спостерігалось незначне зростання цього показника на 2,0% порівняно з попереднім роком. При цьому число осіб, які звернулися у КНП "ХОСП" ХОР вперше, за цей період збільшилося на 6,5%. Також, кількість пацієнтів, які пройшли профілактичний огляд у стоматологів досліджуваного медзакладу порівнянні з попереднім роком зросла на 7%.

Зменшення кількості звернень пацієнтів до КНП "ХОСП" ХОР та відповідно числа пролікованих хворих, проведених пломбувань та видалень може свідчити про низький рівень довіри пацієнтів до лікувальних послуг, що іноді може бути наслідком корупційних практик, таких як неправомірні вимоги до пацієнтів щодо додаткових платежів або «неформальних» платних послуг.

Водночас зростання кількості протезувань у КНП "ХОСП" ХОР у 2023 році на 5,0% у порівнянні з 2021 роком, зокрема серед пільгових категорій, може свідчити про позитивні зміни в політиці забезпечення стоматологічною допомогою для соціально вразливих груп. Це також може бути результатом

більш прозорого та контролюваного процесу, де відсутність корупційних схем сприяє збільшенню доступності послуг. Найбільше зростання спостерігається серед пільгових категорій, де кількість запрошених осіб зросла на 217,8% з 2021 до 2023 року. Це може бути пов'язане з реалізацією державних програм, що сприяють зменшенню корупційних ризиків через механізми прозорого фінансування та чітко регульованих процедур.

Зниження у КНП "ХОСП" ХОР у 2023 році кількості оперативних втручань на 37,3% і виїздів на дім може свідчити про зниження доступності медичних послуг, що іноді пов'язано з корупційними практиками в розподілі ресурсів та послуг.

У цілому, цей аналіз вказує на те, що зміни в показниках медичної діяльності КНП "ХОСП" ХОР можуть бути частково зумовлені факторами, що впливають на прозорість і етику у роботі ЗОЗ, зокрема корупційними ризиками, що можуть знижувати ефективність надання медичних послуг та обмежувати доступність допомоги для пацієнтів.

Стан фінансування та аналіз програми медичних гарантій КНП "ХОСП" ХОР за останні роки систематизуємо у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Стан фінансування та аналіз програми медичних гарантій КНП
"ХОСП" ХОР за 2020-2022 роки**

Фінансування (тис.грн.)	2021	2022	2023
Амбулаторна вторинна (спеціалізована) та третинна (високоспеціалізована) медична допомога дорослим та дітям, включаючи медичну реабілітацію та стоматологічну допомогу	1103,4		
Перехідне фінансове забезпечення комплексного надання медичних послуг	1628,5	0,0	0,0
Стоматологічна допомога дорослим та дітям.	0,0	1720,7	72,4
Забезпечення кадрового потенціалу, шляхом організації надання медичної допомоги із залученням лікарів-інтернів			64,2
РАЗОМ	2731,9	1720,7	136,6
Власні надходження (плата за надання стоматологічних послуг)	5353,1	7171,4	12216,1
Дохід від надання майна в оренду	34,5	41,2	15,0
Грошові кошти	4477,1	5280,8	6569,8
Надходження в натуральній формі		173,0	203,8
Благодійна допомога	1145,6	0,0	567,0
ВСЬОГО ФІНАНСУВАННЯ	13742,2	14387,1	19708,3

Примітка. За даними КНП "ХОСП" ХОР

КНП "ХОСП" ХОР демонструє ефективне використання фінансових ресурсів, де кожен бюджетний відрізок витрачається відповідно до потреб медичного закладу (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Видатки КНП "ХОСП" ХОР

Видатки (тис.грн.)	2021	2022	2023
Заробітна плата	9005,9	10458,3	15190,5
Нарахування на заробітну плату	1981,6	2256,1	3169,1
Медикаменти та вироби медичного призначення	716,9	507,7	689,2
Комунальні послуги та енергоносії	598,2	822,6	1185,5
Інші видатки	1329,8	752,8	1286,4
ВСЬОГО	13632,4	14797,5	21520,7

Примітка. За даними КНП "ХОСП" ХОР

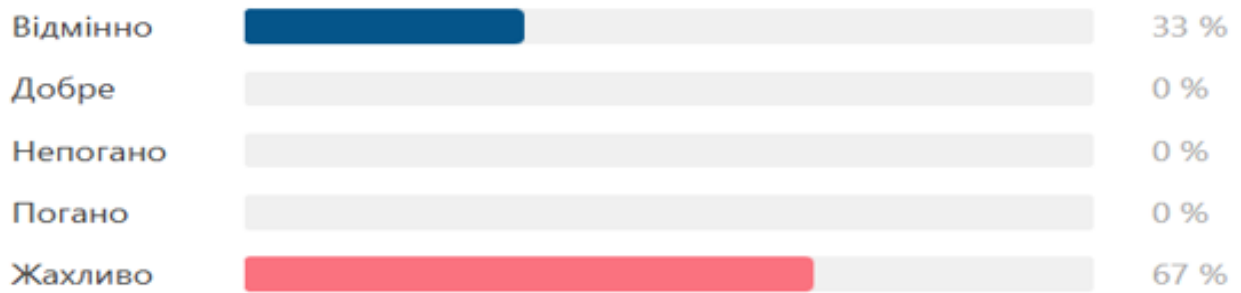
Усі фінансові операції відкриті для внутрішнього і зовнішнього аудиту,

що забезпечує контроль за витратами та їх доцільність. Розподіл ресурсів у межах закладу здійснюється відповідно до визначених пріоритетів, і кожен етап перевіряється за допомогою чітко встановлених механізмів контролю. Відсутність розбалансування у розподілі коштів дозволяє уникнути можливих зловживань і корупційних схем, пов'язаних із маніпулюванням фінансовими ресурсами.

Як показує аналіз, найбільше коштів КНП "ХОСП" ХОР спрямовується на заробітну плату та нарахування ЄСВ.

Далі в контексті нашого дослідження для більш глибокого розуміння стану корупційних ризиків у КНП "ХОСП" ХОР важливо також враховувати відгуки пацієнтів, оскільки думки користувачів медичних послуг можуть багато що сказати про прозорість та ефективність роботи медзакладу. Вивчення відгуків дозволяє оцінити рівень задоволеності пацієнтів, а також виявити можливі проблеми в організації процесів, що можуть сприяти розвитку корупції чи хабарництва.

Проаналізувавши відгуки про КНП "ХОСП" ХОР зазначимо, що більшість пацієнтів оцінили обслуговування там на рівні "жахливо" (67%), тоді як на "відмінно" лише 33% (рис.2.7). Це є досить поганим показником для даного медичного закладу. Така високий відсоток негативних відгуків може вказувати на проблеми в організації роботи, зокрема в управлінні чергами та прийомом пацієнтів. Це може створювати умови для корупційних ризиків, оскільки пацієнти можуть бути спонукані до неформальних платежів для пришвидшення надання медичних послуг або доступу до кваліфікованих лікарів.

*рейтинг сформований на основі 56 відгуків з 01.01. 2023 р.

Рис. 2.7. Відгуки про КНП "ХОСП" ХОР

Примітка. Наведено за: <https://top20.ua/khm>

Хоча у більшості відгуків акцентується увага на високій кваліфікації лікарів, професіоналізмі медичного персоналу та комфортних умовах для пацієнтів, все ж є низка зауважень щодо організації прийому та деяких аспектів обслуговування, що можуть створювати потенційні можливості для корупційних ризиків, зокрема щодо черг та тривалості очікування, що може спонукати пацієнтів до неформальних виплат для пришвидшення процесу. Негативні відгуки, пов'язані з тривалими чергами та необхідністю часто звертатися через додаткові послуги, можуть вказувати на проблему недостатнього контролю з боку адміністрації медичного закладу. Це може створювати умови для несанкціонованих оплат або послуг за підвищеним тарифом, що є класичним проявом корупційних практик у державних мед установах.

З огляду на це, важливо, щоб адміністрація КНП "ХОСП" ХОР звернула увагу на такі негативні тенденції і вжила заходів для покращення доступності та якості обслуговування. Лише за умов прозорості і відсутності корупційних практик можна забезпечити довіру пацієнтів та ефективність медичного обслуговування.

У процесі дослідження було проведено анкетування серед відвідувачів КНП «ХОСП» ХОР з метою виявлення їхніх поглядів на актуальність проблеми корупції та хабарництва у даному ЗОЗ. Анкета складалася з трьох індикативних запитань, спрямованих на оцінку практик «доплат» за медичні послуги, готовності пацієнтів «віддячувати» лікарям грошима за отриману допомогу, а

також на визначення їхнього бачення необхідних змін у діяльності досліджуваного медичного закладу. Такий підхід дозволяє не лише зрозуміти реальний стан справ у мед. установі, але й виявити ставлення громадян до можливих антикорупційних ініціатив.

Згідно з результатами опитування, 28% респондентів підтвердили, що протягом останнього року їм доводилося додатково оплачувати медичні послуги у КНП "ХОСП" ХОР під час візиту до лікаря або за виконання медичних процедур чи діагностики. В той час 32,1% опитаних повідомили, що їм не доводилося доплачувати, а 39, 1% зазначили, що не зверталися за такими послугами. Менше відсотка респондентів вирішили не відповідати на це питання. Цікаво, що жінки частіше, ніж чоловіки стикалися з необхідністю доплачувати за медичні послуги 31% проти 24%(рис. 2.8).

Рис. 2.8. Результати опитування щодо надання пацієнтами доплат/винагород за медичну допомогу у КНП "ХОСП" ХОР

Примітка. Сформовано на основі опитування

Більшість опитаних громадян вважають, що додатково доплачувати медичним працівникам, проте високий відсоток і тих, хто схильний проплачувати (рис. 2.9).

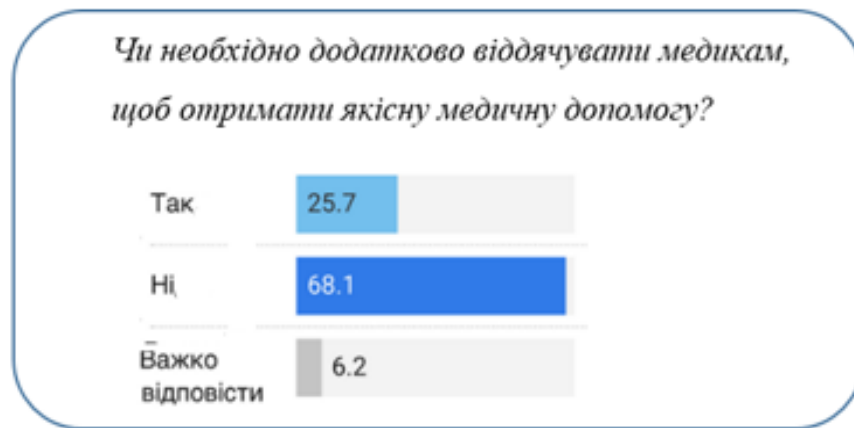

Рис. 2.9. Результати опитування пацієнтів КНП "ХОСП" ХОР щодо необхідності додаткової подяки медикам

Примітка. Сформовано на основі опитування

Майже третина респондентів вважає найважливішими проблемами, які необхідно вирішити у КНП "ХОСП" ХОР, такі питання: «припинення стягнення поборів - 36%, збільшення кількості кваліфікованих лікарів 35%, покращення контролю за якістю медичної освіти 34% та підвищення заробітної плати лікарів і медперсоналу 30%» [43].

Отже на основі проведеного аналізу корупційних ризиків у діяльності КНП "ХОСП" ХОР можна зробити висновок, що заклад функціонує в умовах, які потребують чіткого дотримання антикорупційних принципів. Основними ризиками залишаються потенційні випадки «доплат» за медичні послуги, неформальних винагород і непрозорого управління. Водночас, активна участь громадськості, зокрема через анкетування пацієнтів, демонструє можливість виявлення проблемних зон та підвищення прозорості в роботі медичного закладу. Результати дослідження підкреслюють необхідність удосконалення механізмів контролю та залучення працівників і пацієнтів до боротьби з корупційними проявами для забезпечення ефективності та довіри до охорони здоров'я.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ І ХАБАРНИЦТВОМ У ЗАКЛАДІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

3.1. Забезпечення прозорості та антикорупційного моніторингу у закладі охорони здоров'я

Боротьба з корупцією та хабарництвом є одним із головних пріоритетів для кожного медичного закладу, системи охорони здоров'я та країни загалом. Для більшості громадян антикорупційна діяльність є важливою частиною внутрішньої мотивації. Проте її значення значно зросло після того, як Україна остаточно прийняла курс на євроатлантичну та європейську інтеграцію. Це стало потужним поштовхом для запровадження численних реформ і змін у суспільних процесах, зокрема таких, як: «відкрите декларування доходів окремих категорій громадян, створення НАЗК, запуск системи PROZORRO, створення антикорупційних органів як НАБУ, САП, ВАКС тощо» [23].

Ці події підтверджують необхідність розвитку системи прозорості в державних установах і подальшого прогресу у боротьбі з корупцією в сфері охорони здоров'я.

Згідно з результатами дослідження, проведеного нами в попередніх розділах кваліфікаційної роботи, корупція у медицині може бути класифікована за кількома основними рівнями:

- «перший рівень: корупція між пацієнтом і лікарем або медичним працівником;
- другий рівень: корупція всередині мед. закладу, між працівниками мед установ і керівництвом ;
- третій рівень: корупція на загальнонаціональному рівні в системі охорони здоров'я в цілому» [2, с. 37; 44].

Особливу небезпеку становлять корупційні ризики на другому рівні — безпосередньо в мед. установах, особливо після впровадження процесу

автономізації. Це охоплює великий відсоток медичних працівників, які можуть зловживати своїм службовим становищем для особистої вигоди. Наприклад, вони можуть вимагати гроші від пацієнтів за надання медичних послуг або за проведення процедур, продавати ліки, закуплені державою або лікарнею і передбачені для безкоштовного розподілу, вимагати хабарі за працевлаштування, отримувати відсотки з закупівель, що здійснюються мед. закладами, а також вчиняти інші правопорушення.

Зміни в системі фінансування медичної сфери та зміни корпоративної культури мед установ сприяли появі нових менеджерів, лікарів і працівників медичної сфери з високими моральними стандартами. Боротьба з корупцією та результативні реформи в медичній сфері поступово змінюють суспільний договір, який існував раніше, а тому забезпечення прозорості діяльності мед закладів стає надзвичайно важливим кроком на шляху до вдосконалення цієї сфери.

На нашу думку, забезпечення прозорого функціонування ЗОЗ можливе через впровадження ряду важливих заходів:

1. Формування ефективних внутрішніх систем управління. Одним з ключових аспектів є систематизація всіх процесів, які відбуваються у мед закладі. Важливо, щоб для кожного етапу діяльності були чітко прописані нормативні документи: положення, накази та інші нормативно-правові акти. Наприклад, ефективне забезпечення ліками пацієнтів вимагає ретельного опису всього процесу — від формування потреби до закупівлі, постачання, прийому на склад, розподілу по відділеннях та безпосереднього забезпечення пацієнта. Ключовим моментом є те, що ефективність не залежить тільки від працівників, а від того, як організовані самі процеси і нормативи, які створюють основу для зміни підходів у роботі медичного персоналу.

2. Перехід до корпоративного управління. Слід зробити акцент на формуванні командного управління замість автократичних методів, що дозволить значно підвищити ефективність прийняття управлінських рішень і покращить їх зваженість. Хоча такий підхід іноді може сповільнити процеси,

важливо, щоб кожен співробітник мав можливість висловити свою думку, що дозволяє уникнути ситуацій, коли рішення приймаються тільки на основі однієї точки зору. Це дозволяє формувати демократичну корпоративну культуру, яка з часом позитивно впливає на стабільність і ефективність роботи мед закладу. Важливим елементом є створення спеціалізованих комісій для різних напрямів діяльності. Наприклад, комісія з формування потреб здійснюватиме аналіз та прийматиме рішення щодо закупівель, оцінюючи вимоги до предмету закупівлі та визначаючи терміновість. Комісія по прийому на роботу буде оцінювати кандидатів і приймати рішення шляхом голосування. Також важливою є етична комісія, яка буде займатися оцінкою діяльності працівників у випадках порушення етичних чи медичних норм.

3. Активізація антикорупційної діяльності. «Враховуючи вимоги чинного законодавства, кожен мед заклад повинен приділяти увагу запобіганню корупції. Зокрема, відповідно до ЗУ «Про запобігання корупції»[31], керівники КНП зобов'язані впроваджувати «антикорупційну програму, якщо середньооблікова чисельність працівників перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації послуг чи продукції за рік більше 70 млн. грн. Також антикорупційні програми необхідно реалізовувати у разі, коли КНП є учасником публічних закупівель, якщо вартість закупівлі перевищує 20 млн. грн» [28; 31]. Якщо заклад відповідає вказаним критеріям, необхідно призначити спеціального уповноваженого, який буде відповідати за реалізацію антикорупційної програми. Такий підхід допоможе системно боротися з корупційними проявами і забезпечити прозорість у використанні державних коштів, що в свою чергу позитивно вплине на рівень довіри до мед. установ та їхню ефективність

Зазначимо, що хоча мед заклади, у яких середньооблікова чисельність працівників за рік менше 50 осіб або обсяг валового доходу від реалізації послуг менше 70 млн грн, не зобов'язані затверджувати антикорупційну програму чи призначати уповноважену особу, для забезпечення прозорості їхньої діяльності, а також для ефективної боротьби з корупцією, рекомендується це зробити. Такий крок допоможе в майбутньому знизити корупційні ризики та підвищити рівень

довіри до мед. установ з боку пацієнтів і громадськості в цілому.

Особливо важливим є впровадження посади уповноваженого з антикорупційної діяльності у мед закладах. Просто покладання обов'язків з антикорупційної роботи на одного з медичних працівників, навіть якщо це буде керівник або інший високопосадовець, не забезпечить належного рівня прозорості та ефективності. Адже для успішної боротьби з корупцією потрібна окрема спеціалізована особа, яка має необхідні знання, досвід і повноваження для реалізації антикорупційних ініціатив, моніторингу порушень та впровадження змін у внутрішні процеси медзакладу.

Дослідження показали, що на сайтах ЗОЗ є представлені відомості про проведення ними певної антикорупційної діяльності, але це є лише формально-бюрократизованим виконанням вимог, значною мірою через те, що це сфера, яка вимагає спеціальних професійних знань.

Гарним прикладом ефективної антикорупційної діяльності в мед закладі і є розробка та представлення на його офіційному сайті таких позицій:

- «антикорупційної програми;
- пам'ятки щодо запобігання та протидії корупції;
- пам'ятки для працівників щодо подання декларації особи, вповноваженої виконувати функції держави або місцевого самоврядування;
- гарячої лінії, телефон чи електронна скринька куди можна повідомляти про підозри або факти вчинення корупційних правопорушень» [34].

4. Врегулювання конфлікту інтересів серед працівників ЗОЗ. В умовах мед установ часто трапляється, що у підпорядкуванні керівників працюють члени їхніх сімей або родичі. Це може стосуватися широкого кола осіб — від директора до осіб, які займають інші керівні посади, наприклад, старшої медсестри чи завідувача відділенням. Важливою проблемою є те, що такі ситуації можуть спричиняти конфлікт інтересів, що в свою чергу підвищує ризик корупційних зловживань або створює умови для порушень службової етики. В останні роки правоохоронні органи все частіше притягують до відповідальності за роботу в умовах конфлікту інтересів, адже це не тільки порушує закон, а й шкодить іміджу

ЗОЗ.

Для уникнення подібних ситуацій необхідно запровадити чітку практику обов'язкової декларації реальних або потенційних конфліктів інтересів. Кожен працівник медзакладу, у якого існує таке підпорядкування, повинен письмово повідомляти свого безпосереднього керівника (у разі директора — керівника органу управління, що призначив його на посаду) про наявність або можливість конфлікту інтересів. Після цього має бути вжито відповідних заходів для врегулювання ситуації, зокрема можливий переведення родичів або членів сім'ї з підпорядкування, звільнення одного з них, або ж застосування зовнішнього контролю з боку незалежних органів для забезпечення прозорості та справедливості в процесах мед установи. Така практика допоможе мінімізувати ризики зловживань і підвищить рівень довіри як серед співробітників, так і серед пацієнтів.

5. Важливо удосконалити та зробити прозорою процедуру добору медичних працівників у закладах ОЗ в цілому та особливо добір і призначення на управлінські посади, щоб гарантувати відбір кращих кандидатів на посади з огляду на їх навички і компетенції. Тому затребуваним є створення веб-порталу з відкритим доступом, де розміщуватиметься інформація про вакантні посади у ЗОЗ. Крім того, необхідно удосконалити процедури конкурсного відбору кадрів у мед закладах, щоб гарантувати відбір кращих кандидатів забезпечуючи конкуренцію та професіоналізм.

Для забезпечення прозорості та ефективного антикорупційного моніторингу мед закладу, важливим є акцент на поведінці та підходах до роботи медичних працівників. Пацієнтоорієнтованість, емпатія та відкритість мають стати основними принципами в обслуговуванні пацієнтів, адже ці якості безпосередньо впливають на рівень довіри та задоволення людей від отриманих медичних послуг. Зміна поведінки людей, зокрема медиків, є складним процесом, проте для цього необхідно не лише подавати власний приклад, а й залучати однодумців, активно працюючи над розвитком нової корпоративної культури в колективі. Це складний та тривалий етап, який потребує часу та

системного підходу.

Ключовим елементом у цьому процесі є розробка та затвердження Етичного кодексу для медичних працівників, що стане основою для формування етики роботи та взаємодії з пацієнтами. Етичний кодекс допоможе забезпечити не тільки високий рівень професіоналізму, а й стимулюватиме медичних працівників до відповідальності за свої вчинки.

Для оцінки роботи медичних працівників необхідно запровадити систему збору зворотного зв'язку від пацієнтів, яка повинна бути зручною, доступною і надійною. Зокрема, доцільно впровадити чат-боти, анкетування через QR-коди, онлайн-опитування через месенджери, call-центри тощо. Це дозволить пацієнтам без зайвих труднощів залишати відгуки та оцінки на якість наданої медичної допомоги. Такий підхід дасть змогу не лише моніторити рівень задоволеності, але й вчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії роботи.

Пацієнти, своєю чергою, можуть стати рушійною силою змін, які необхідні для розвитку мед. установ, оскільки їхні відгуки і побажання допоможуть більш ефективно адаптувати стратегії ЗОЗ до сучасних потреб.

Особливо важливо, що для досягнення довгострокових результатів необхідно унормувати всі процеси та положення, які описують і формують ці системи. Адже, зрештою, суттєві зміни в роботі мед. закладів та корупційної культури можливі лише через зміну поведінки медичних працівників та створення нового етапу корпоративної культури, яка орієнтована на взаємоповагу, відкритість і чесність.

При реалізації вищезазначених заходів слід орієнтуватися на такі загальні принципи:

1. Принцип відповідності заходів щодо боротьби з корупцією в ЗОЗ загальноприйнятим нормам та чинному законодавству. Зокрема, політика мед. закладу щодо боротьби з корупцією має відповідати Конституції, міжнародним договорам, а також іншим нормативним актам.

2. Принцип індивідуального прикладу керівництва мед установи. Директор мед установи має ключову роль у формуванні антикорупційної моделі

поведінки на рівні мед закладу. Вона виявляється у нетерпимості до корупційних проявів, а також у створенні в КНП системи заходів щодо ефективної протидії та виявлення корупції.

3. Принцип залученості працівників мед. установи до заходів щодо боротьби з корупцією. Медичний персонал повинен розуміти, що таке корупція у охороні здоров'я, що це незаконно, знати основні положення законодавства про протидію корупції, а також брати активну участь у формуванні та дотриманні антикорупційних процедур і стандартів.

4. Принцип співмірності. Цей принцип щодо антикорупційної політики ЗОЗ означає, що вжиті заходи щодо запобігання корупції мають бути пропорційними ризику корупції. Антикорупційна політика мед. установи включає формулювання та аналіз ризиків, які існують у КНП з точки зору ймовірності виникнення корупційних явищ. Отже, комплекс заходів, передбачених політикою мед. установи, має бути прямо націлений на усунення та облік цих ризиків.

5. Принцип ефективності антикорупційних заходів. Боротьба з корупцією в охороні здоров'я повинна включати такі заходи, які будуть низькими за вартістю, значущими, простими в реалізації та давати позитивний результат.

6. Принцип невідворотної відповідальності за корупційні злочини. При застосуванні заходів юридичної відповідальності до порушників закону не має значення їх посадовий стан, стаж роботи та умови скоєння злочину. Керівник мед закладу несе особисту відповідальність за реалізацію антикорупційних заходів у медустанові.

7. Принцип відкритості. Відомості про антикорупційні стандарти мед закладу мають бути доступні громадськості, контрагентам та партнерам.

8. Принцип постійного моніторингу та контролю. Цей принцип передбачає, що реалізація антикорупційних процедур та стандартів підлягає постійному моніторингу та контролю з боку відповідальних осіб.

Підсумовуючи зазначимо, що забезпечення прозорості та ефективного антикорупційного моніторингу є фундаментальними чинниками для підвищення

довіри населення до ЗОЗ. Прозоре управління, чіткі механізми контролю та залучення громадськості до оцінки діяльності мед. установ дозволяють зменшити ризики корупції, забезпечити раціональне використання ресурсів та сприяти покращенню якості надання медичних послуг. Реалізація таких заходів не лише мінімізує можливості для корупційних дій, а й формує культуру нульової толерантності до порушень законодавства, створюючи основу для довгострокового сталого розвитку мед. закладу.

3.2. Розвиток громадського контролю для попередження та протидії корупції та хабарництва у медичних установах

Ефективність антикорупційних заходів можна підвищити через використання багатого потенціалу громадських регуляторів. Зокрема, антикорупційна боротьба передбачає окрім вироблення ефективних запобіжних заходів, також залучення громадянського суспільства, в тому числі через участь його інститутів у здійсненні громадського контролю у сфері протидії корупції.

Вищевикладене підкреслює велике значення активної громадянської позиції населення країни у протидії корупції. Відмова громадян від використання корупційних схем з метою захисту та реалізації своїх прав, отримання публічних послуг спричинить та сприятиме зниженню рівня корупції.

Не викликає сумнівів, що громадський контроль має величезний потенціал у сфері боротьби з корупцією у охороні здоров'я, зокрема, у ЗОЗ, так як це найбільш незалежний та об'єктивний механізм, який діє виключно на користь громадян. Але, на жаль, на сучасному етапі він функціонує не так ефективно, як цього хотілося б, а тому потребує розвитку та удосконалення.

Громадський контроль, виходячи з нормативно-правової бази та зарубіжного досвіду, включає різноманітні форми участі громадян у боротьбі з корупцією (табл. 3.1).

Сьогодні уряду обов'язково потрібна підтримка суспільства у боротьбі з корупцією у ОЗ. Тому залучення інститутів громадянського суспільства зайняти

активну громадську позицію та стати реальним партнером держави у боротьбі з корупцією – одне з найважливіших, першочергових та непростих завдань.

Таблиця 3.1

**Форми громадського контролю для попередження та протидії
корупції у закладах охорони здоров'я**

Форма громадського антикорупційного контролю	Характеристика форми громадського антикорупційного контролю, що здійснюється суб'єктом громадського контролю
Громадський моніторинг та перевірка	Сукупність дій зі збору та аналізу інформації, перевірки фактів та обставин, що стосуються діяльності ЗОЗ. Постійне (систематичне) або тимчасове спостереження за діяльністю ЗОЗ та контрольні (рейдові)
Громадська експертиза	Використання спеціальних знань та (або) досвіду фахівців, (експертних рад), залучених до проведення громадської експертизи на громадських засадах, аналіз та оцінка актів, проектів актів, рішень, проектів рішень, документів та інших матеріалів, дій чи бездіяльності) ЗОЗ, перевірка відповідності таких актів, проектів актів, рішень, проектів рішень, документів та інших матеріалів вимогам законодавства, а також перевірка дотримання права і свободи людини і громадянина, прав і законних інтересів громадських об'єднань та інших недержавних некомерційних організацій.
Громадське слухання та обговорення	Публічне слухання та обговорення суспільно значимих питань, а також проектів рішень, що використовуються в цілях громадського контролю, з обов'язковою участю в такому обговоренні уповноважених осіб закладів охорони здоров'я та інших органів і організацій, представників громадян і громадських об'єднань, інтереси яких зачіпаються відповідним рішенням.
Звернення громадян	звернення громадян, за допомогою яких вони в режимі зворотного зв'язку повідомляють державні та недержавні інституції про виконання, невиконання або неналежне виконання ними або підвідомчими їм органами чи установами, в тому числі закладами охорони здоров'я соціальних функцій та вимагають вжиття відповідних заходів.

Примітка. Сформовано автором на основі [9; 11; 29]11

Для цього важливим або й необхідним є вдосконалення та розвиток системи громадського контролю; підвищення рівня відкритості та доступності діяльності органів публічної влади; активне залучення громадян до системи заходів протидії корупції; розвиток системи оцінки регулюючого впливу тощо.

Ефект антикорупційних заходів багато в чому залежатиме від того, наскільки населення країни розумітиме: необхідність антикорупційної

діяльності, реальність корупційної загрози для інтересів кожного індивіда та України у цілому, обов'язковість дотримання заборон та обмежень, значення профілактики процесів, що породжують корупційні правопорушення, бо антикорупційна політика не може бути реалізована лише тими людьми, хто продукує, приймає закони та контролює їхнє виконання.

Успіх у боротьбі з корупцією залежить від комплексного, гармонійного підходу до цієї проблеми. Насамперед йдеться про розвиток внутрішніх систем антикорупційної профілактики органів влади, про модернізацію методик, про формування стандартів громадського контролю з урахуванням кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду протидії корупції, про вдосконалення освітніх програм та програм підвищення професійної кваліфікації кадрів, а також впровадження нових ідей, пропозицій та інновацій, які надходять від представників інститутів громадянського суспільства, організацій та фізичних осіб.

Тож ефективність антикорупційної діяльності в рамках здійснення громадського контролю у протидії корупції може бути досягнута в результаті комплексу застосовуваних організаційно-правових заходів, де вдосконалення законодавства є одним з основних способів протидії.

Законодавство про протидію корупції має розвиватися всебічно, з обов'язковим врахуванням розвитку та зміни суспільних відносин, де кінцевою формою розвитку законодавства про протидію корупції виступить удосконалення діяльності щодо здійснення громадського контролю як регулятора самостійної сфери суспільних відносин.

Незважаючи на те, що на сьогодні «є певні законодавчі акти, що регулюють питання громадського контролю (ЗУ «Про звернення громадян», «Про об'єднання громадян» та ін.) у питаннях здійснення громадського контролю, особливо за діяльністю мед. закладів, відчувається певна правова лакуна, яку потрібно ліквідовувати шляхом ухвалення нових законів (наприклад про «Про громадський контроль»)[17, с. 4-5].

У вдосконаленні правового регулювання аналізованих відносин

зацікавлені як суб'єкти, які здійснюють громадський контроль (оскільки корупція зачіпає їхні права та свободи), так і сама держава.

Ще одним напрямком, на який необхідно звернути увагу, є роз'яснювальна робота, спрямована на докладне та доступне пояснення щодо заходів юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та можливості здійснення кожним громадського контролю за корупційними правопорушеннями. Ця робота повинна починатися ще у загальноосвітній школі та продовжуватись у середніх професійних освітніх закладах та установах системи вищої освіти.

Зазначене необхідно реалізовувати для того, щоб у суспільстві сформувалося розуміння невідворотності юридичної відповідальності за корупційні діяння, а також розуміння того факту, здійснення громадського контролю за корупційними правопорушеннями може здійснювати кожен громадянин.

Виховання законослухняних громадян, категоричне неприйняття порушення закону, негативне ставлення до будь-яких проявів корупції має стати одним із основних напрямків правової та виховної роботи в системі освітніх закладів.

Для того, щоб усі необхідні антикорупційні заходи реалізовувалися, потрібен не тільки контроль, а й довіра населення до цих заходів, тобто важливо виховувати та підтримувати у громадян антикорупційні настрої, нетерпимість до цього явища. Лише тоді робота щодо боротьби з корупцією буде ефективною.

Для вирішення проблеми протидії корупції в майбутньому також необхідне оперативне вжиття заходів щодо вдосконалення державної антикорупційної політики.

Процес формування громадського контролю має відбуватися через тісну взаємодію між громадою та органами влади. Така співпраця сприяє підвищенню довіри населення до державних інституцій, зокрема до органів управління охороною здоров'я та мед закладів. Окрім цього, важливим аспектом є розвиток системи навчання громадських експертів, які беруть участь у здійсненні громадського контролю. Забезпечення їх професійної підготовки, спеціалізації

та надання доступу до необхідних нормативно-методичних матеріалів дозволяє створити ефективну систему громадського моніторингу.

Незалежні аналітичні центри можуть відігравати значну роль у розвитку громадського контролю, адже вони здатні надавати об'єктивну, професійну оцінку процесу планування та впровадження політики, зокрема в охороні здоров'я. Такий контроль є важливим для того, щоб суспільство могло переконатися в тому, що прийняті рішення відповідають інтересам громадян і забезпечують ефективне використання ресурсів.

Також важливою умовою є забезпечення доступу громадян до інформації щодо діяльності ЗОЗ. Лише коли люди отримують повну, об'єктивну та актуальну інформацію, вони можуть адекватно оцінити результати роботи мед. установ, а також ефективність витрачання державних коштів. Однак, на жаль, вітчизняна система, особливо в частині інформування про фінансування, витрати та використання ресурсів, залишається недостатньо прозорою. Цей факт підкреслює необхідність впровадження більш відкритих і доступних механізмів для громадського контролю.

Крім того, активну роль у висвітленні діяльності органів влади в ОЗ та мед. установ повинні відігравати засоби масової інформації. Вони можуть стати важливим інструментом для просування ідей громадського контролю як інструменту боротьби з корупцією та зловживаннями в галузі ОЗ. Засоби масової інформації повинні регулярно висвітлювати інформацію про бюджети, розтрата, доходи, а також фінансову діяльність як на державному і місцевому рівні, так і в межах медустанов.

Необхідно також створити антикорупційні групи в кожному ЗОЗ, які займалися б моніторингом ситуації та контролем за можливими зловживаннями в межах організації. Це дозволить забезпечити безпосередній контроль над корупційними проявами. Для досягнення найкращих результатів важливо поєднати таку ініціативу з регулярними перевірками як планового, так і позапланового характеру, що дозволить ефективно впливати на ситуацію та запобігати правопорушенням у охороні здоров'я.

Удосконалюючи методи боротьби з корупцією, варто звернути увагу на поширення інформаційних технологій. Удосконалюючи методи боротьби з корупцією, варто звернути увагу на поширення інформаційних технологій, оскільки вони можуть значно підвищити ефективність громадського контролю за діяльністю мед закладів. Використання онлайн-платформ для збору відгуків пацієнтів, створення прозорих систем для моніторингу використання бюджетних коштів, а також інтеграція інструментів для звітності та зворотного зв'язку дозволяють знизити можливості для корупційних проявів.

Доцільним також є вивчення та впровадження кращих практик міжнародного досвіду у сфері антикорупційного громадського контролю в охороні здоров'я. Особливо варто звернути увагу на міжнародні стандарти відкритості та прозорості в управлінні ЗОЗ, які довели свою ефективність у боротьбі з корупцією в країнах Європейського Союзу та Північної Америки. Ці стандарти можуть бути адаптовані до українських умов, що дозволить значно підвищити рівень довіри громадян до медичної системи та забезпечити більш ефективний контроль за використанням бюджетних коштів.

Для підвищення якості громадського контролю а ОЗ. необхідно створити єдині та прозорі "правила гри" щодо участі громадян у процесах, що стосуються діяльності ЗОЗ. Такі правила мають бути чітко визначені, щоб кожен учасник процесу розумів свої обов'язки та права. Важливим аспектом є також визначення повноважень і меж компетенцій громадських контролерів, що дозволить уникнути неузгодженостей та зловживань.

Наразі в ЗОЗ існують неформальні об'єднання пацієнтів, які намагаються контролювати медичні процеси. Однак без чіткої документації та офіційних протоколів їх діяльність часто є неефективною. Такі групи, які складаються з активістів, пацієнтів та їхніх родичів, а також представників благодійних організацій, можуть мати позитивний вплив, але часто їх ініціативи не дають бажаного результату або навіть шкодять лікарям та пацієнтам. Крім того, вони часто діють без належної координації та розуміння процесів, що обмежує їх ефективність у досягненні поставлених цілей.

У цьому контексті кращим рішенням, яке б сприяло стабільності та розвитку мед. закладів, є ініціація створення та підтримка наглядових рад при мед установах. Такі ради повинні мати чітко визначені функції, що охоплюють контроль за фінансовими та організаційними аспектами діяльності закладу, перевірку прозорості витрат, а також нагляд за виконанням медичних стандартів та етики. Створення таких органів дозволить забезпечити більш ефективний контроль, запобігти зловживанням і корупції та створити сприятливі умови для розвитку якісної медичної допомоги в країні.

Таким чином, оптимальним рішенням, яке сприятиме стабільності та розвитку меду закладів, є ініціювання створення та підтримка наглядової ради при мед установі. Основними функціями такої ради мають бути:

- забезпечення прозорості: контроль за прийняттям ключових управлінських рішень, які впливають на фінансування, розподіл ресурсів і якість надання медичних послуг;
- моніторинг та оцінка ефективності: регулярний аналіз результатів роботи закладу, зокрема у сфері використання бюджетних коштів і дотримання стандартів медичної допомоги;
- запобігання корупції: розробка та впровадження механізмів попередження корупційних ризиків, а також створення умов для ефективного повідомлення про можливі порушення;
- забезпечення участі громадськості: створення умов для залучення представників громади до процесу прийняття рішень і формування стратегій розвитку закладу.
- розгляд скарг і пропозицій: ефективне реагування на зауваження відвідувачів ЗОЗ щодо якості медичних послуг і можливих випадків неправомірної поведінки персоналу.

Створення наглядової ради дозволяє не лише підвищити рівень довіри до З ОЗ , але й мінімізувати ризики неправомірного використання ресурсів та покращити якість надання медичних послуг.

Встановлення прозорих механізмів громадського контролю сприяє

покращенню управлінських процесів, підвищенню рівня довіри до медичних установ та зменшенню проявів хабарництва. Зокрема, особливу роль відіграють механізми зворотного зв'язку, участь громадських організацій у моніторингу діяльності мед. закладів, а також навчання медичних працівників етичним стандартам. Розвиток цих процесів дозволяє не тільки попереджати корупційні правопорушення, але й активно впливати на зміну культурних та організаційних аспектів в медичній сфері.

ВИСНОВКИ

Корупція та хабарництво є складними соціально-правовими явищами, які негативно впливають на функціонування державних інституцій, спотворюють суспільні відносини та підривають законність.

Корупція проявляється у зловживанні владою або посадовим становищем для особистої вигоди, що може мати різні форми – від дрібної побутової до масштабної елітарної. Вивчення та розуміння видів корупції її структури та сутності важливе для розробки ефективних заходів запобігання та боротьби з цим негативним явищем.

Хабарництво, як частина корупції, є найнебезпечнішою формою посадових злочинів, оскільки руйнує систему управління, стимулює недобросовісну поведінку, порушує етичні стандарти та створює умови для розвитку тіньової економіки.

У охороні здоров'я корупція теж проявляється, що є серйозною проблемою і значно впливає на якість медичних послуг. Причини її виникнення включають низький рівень оплати праці медичних працівників, недостатнє фінансування, неефективність законодавства, а також участь самих громадян у корупційних відносинах. Особливо розвинені корупційні практики в наркологічних, онкологічних медзакладах та пологових будинках. Системна нерозв'язаність проблем корупції, відсутність ефективного контролю і прозорості сприяють поширенню корупційних практик, що негативно впливає на якість медичного обслуговування та загрозу для національної безпеки. Запровадження антикорупційних заходів, таких як прозорість, громадський контроль і суворі покарання, є необхідними для зменшення масштабів корупції в медицині.

Аналіз сучасного стану корупції та хабарництва в українській охороні здоров'я вказує на значні проблеми, що включають зловживання та хабарництво при наданні медичних послуг, вимагання неофіційних платежів, махінації у закупівлях медичного обладнання, розподілі коштів та ін. Зокрема, найпоширенішими видами корупції є хабарі за операції, медичні довідки,

комфортне перебування в лікарнях, що підтверджується збільшенням числа респондентів, які стали свідками таких ситуацій. Це свідчить про необхідність термінових заходів щодо посилення боротьби з корупцією і її попередження.

У процесі дослідження було проведено аналіз корупційних ризиків на прикладі конкретного ЗОЗ — КНП "ХОСП" ХОР. Проте висновки щодо цього аналізу можуть бути корисними для охорони здоров'я в цілому, оскільки багато з цих проблем є характерними для усіх медичних установ в Україні.

Так проведена оцінка показала, що корупційні ризики у КНП "ХОСП" ХОР в основному пов'язані з недостатньою прозорістю системи управління, проблем у прийомі пацієнтів, вимогами неформальних доплат. Зокрема, значний відсоток пацієнтів поліклініки стикається з вимогою доплатити за медичні послуги. Відгуки пацієнтів свідчать про високий рівень незадоволення з приводу організації прийому, що сприяє виникненню корупційних ризиків. Зменшення обсягу наданих медичних послуг вказують на можливе зниження довіри до закладу через недостатню доступність послуг, що також може бути пов'язано з корупційними практиками.

Отже на основі проведеного аналізу корупційних ризиків у діяльності КНП "ХОСП" ХОР можна зробити висновок, що заклад функціонує в умовах, які потребують чіткого дотримання антикорупційних принципів. Водночас, активна участь громадськості, зокрема через анкетування пацієнтів, демонструє можливість виявлення проблемних зон та підвищення прозорості в роботі мед закладу. Результати дослідження підкреслюють необхідність удосконалення механізмів контролю та залучення працівників і пацієнтів до боротьби з корупційними проявами для забезпечення ефективності та довіри до охорони здоров'я.

Для забезпечення прозорості та антикорупційного моніторингу в мед закладах необхідно запровадити ряд заходів. Це включає створення чітких внутрішніх норм і процедур для усіх процесів, таких як забезпечення ліками, закупівля та постачання. Важливим є також запровадження корпоративного управління, яке дозволить залучити команду до прийняття рішень, а не

концентрувати владу в руках однієї особи. Це допоможе підвищити ефективність управлінських рішень і забезпечити їх прозорість.

Особливу увагу слід приділяти формуванню антикорупційної програми та призначенню уповноважених осіб для моніторингу антикорупційних процесів. Це має бути не формальність, а реальний механізм взаємодії, який працюватиме через чітко прописані правила. Наявність антикорупційних документів на сайтах мед закладів є важливою, але цього недостатньо для реальної боротьби з корупцією.

Також важливо розробити систему, що дасть змогу виявляти та запобігати конфліктам інтересів серед працівників. Недопущення недоброчесних осіб на ключові посади та створення прозорих процедур добору кадрів сприятимуть підвищенню якості обслуговування та запобіганню корупційним проявам. Прозорі процедури кадрових призначень допоможуть забезпечити високий рівень професіоналізму.

Крім того, необхідно звернути увагу на поведінку медичних працівників та змінювати корпоративну культуру через впровадження етичних стандартів. Відкритість, емпатія та пацієнтоорієнтованість мають стати основою взаємодії з пацієнтами, а впровадження зворотного зв'язку через різні канали (чати, анкети, опитування) дозволить не тільки підвищити якість медичних послуг, а й забезпечити контроль за виконанням етичних стандартів.

Загалом, для досягнення довгострокових результатів необхідно сприяти розбудові ефективної системи управління в ЗОЗ, яка базується на принципах прозорості, підзвітності та антикорупційного моніторингу. Це дозволить забезпечити не лише належне управління ресурсами, а й підвищити рівень довіри з боку пацієнтів і громади.

Громадський контроль є важливим елементом у системі боротьби з корупцією, особливо в медичних установах, де він сприяє підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності використання бюджетних коштів. За допомогою таких форм як моніторинг, громадська експертиза, обговорення та звернення громадян, можна створити більш відкриту систему, яка забезпечує

глибший контроль за діяльністю ЗОЗ. Однак для досягнення значущих результатів необхідно розвивати правову базу, заохочувати громадське суспільство до активнішої участі та забезпечувати інформування громадян про корупційні загрози та можливості для впливу. Створення наглядових рад у мед. закладах, сприяє підвищенню довіри, зменшенню корупційних проявів та поліпшенню якості медичних послуг. Важливим є також розвиток новітніх технологій для збору зворотного зв'язку та забезпечення доступу до важливої інформації. Ключовими аспектами є впровадження нових форм і підходів до громадського контролю, що дозволяють створювати більш ефективну систему боротьби з корупцією в медичних установах, зміцнюючи довіру населення до медичної сфери.

Розвиток громадського контролю дозволить знизити корупційні ризики, підвищити ефективність витрачання бюджетних коштів, а також залучити громадян до контролю за діяльністю медичних установ. Формування довіри до системи ОЗ через прозорість і активну громадську участь є ключовим елементом у боротьбі з корупцією.